

T Á J É K O Z T A T Ó J E L E N T É S E K

a JATE Pedagógiai Tanszékén az
elmúlt tervidőszakban /1975-80/

a 6-os kutatási főirány keretében végzett
k u t a t á s o k r ó l.

A téma címe:

A DIFFERENCIÁLT GIMNÁZIUMI KÉPZÉS EGY LEHETSÉGES MODELJÉNEK
KISÉRLETI VIZSGÁLATA

Témafelelős: Dr. Ágoston György

Tartalmi rész

1. A téma művelésének kutatóhelyi előzménye, indoka:

A JATE Pedagógiai Tanszékén már az 1960-as években kezdődtek azok a kutatások, amelyek az iskolarendszert és az egyes iskolatípusok képzési strukturáját közvetve vagy közvetlenül érintették /permanens művelődés, az iskolafokozatok távlati tervezése, egésznapos iskola stb./. Behatóan foglalkoztunk a középiskolai képzés hazai és nemzetközi tapasztalataival. Ennek alapján már 1963-ban javaslatot tettünk a gimnáziumi fakultatív képzés bevezetésére, és kidolgoztuk a képzés óratervét /Ágoston: Az új gimnáziumi tanterv. Köznevelés 19. évf. 1963. 2.sz./.

Az MSZMP KB 1972. június 15-i határozata ösztönzött bennünket arra, hogy kísérleti tervet készítsünk a középiskolai képzés szerkezetének átalakítására. Elsőként a differenciált gimnáziumi képzés egy lehetséges modelljének kísérleti kipróbálását terveztük meg. A kísérleti modellt Dr.Ágoston György és dr.Orosz Sándor készítette el. Az 1973/74-es tanév a kísérlet előkészítésének időszaka volt /tantervek készítése, tematikák kidolgozása, szintmegállapító mérőlapok készítése és kipróbálása, a kísérletre vállalkozó iskolák felkészítése, anyagi feltételek biztosítása, stb./. Az 5 éves kísérlet - melyben a makói József Attila Gimnázium, a szegedi Radnóti Miklós Gimnázium és a JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium két évfolyamának 16 osztálya vett részt több mint 100 tanárral - 1974 szeptember 1-től 1979 június végéig tartott. A kísérleti munkát mindvégig Tanszékünk irányította és értékelte.

2. A téma művelésének legfontosabb eredményei

a/ Kísérletünk - a tapasztalatok alapján az eredeti tervet kisebb részletekben módosítva - igazolta a tervben /modellben/ leírt differenciált gimnáziumi képzési struktúra meg-

valósíthatóságát. E struktúra lényege: a gimnáziumi képzést két szakaszra kell osztani /az I-II. osztályos általánosan művelő, a III-IV. osztályos differenciált képzési szakasz/, amelyek egymással szervesen összefüggnek.

b/ Az első képzési szakasz lényeges eleme a felzárkóztatás és az orientáció. A kísérlet feltárta a felzárkóztatás és orientálás összefüggéseit, szervezeti lehetőségeit, tartalmi és módszertani jellemzőit /tudásszintmérés, felzárkóztató foglalkozások, orientációs tevékenységi körök, megfigyelési rendszer/. Az eredmények egyértelműen igazolták a felzárkóztatás szükségességét, eredményességét és megvalósíthatóságát. Orientációs rendszerünk, amely kezdetben csak a tanulói adottságok, képességek megismerésére helyezte a hangsúlyt, később kiegészült pályaismertetéssel is.

c/ A III-IV. osztályban differenciált képzés folyt. Kidolgoztuk az általánosan kötelező és a kötelezően választható tanulmányok óratervi arányait. Az arányok helyessége kísérleti igazolást nyert. Kidolgoztuk a választható tárgyak, gyakorlatok rendszerét és lehetséges oktatásszervezeti formáit. A kezdeti - bár széles választási lehetőségeket biztosító - kissé merev "tantárgycsoportos" /tantárgyblokkos/ rendszert később a tárgyak változatosabb egymásmellérendelését megengedő rendszerrel helyettesítettük.

A kísérlet igazolta, hogy a fakultatív gimnáziumi képzés keretében lehetséges gyakorlati irányokra is felkészíteni a továbbtanulni nem szándékozó, illetve továbbtanulásra nem esélyes tanulókat.

Meghatároztuk a gyakorlati képzés jellegét és elérhető szintjét /a gimnáziumi általános képzésre épülő, szélesprofilu szakmai előkészítés - pl. tudományos segédmunkaerő, általános ügyintéző/.

A felsőfoku tanintézetekben továbbtanulni szándékozóknak sokkal szélesebb rétege részesült hatékony és tartalmilag konkrét felkészítésben a felsőfoku tanulmányokra, mint az általános és szakosított tantervű osztályok rendszerében.

Már két párhuzamos osztály esetén a fakultatív tantárgyak és gyakorlatok viszonylag széles kínálata biztosítható,

különösen, ha a gimnázium együttműködik a többi helyi gimnáziummal, a szakközépiskolákkal, felsőfoku intézményekkel, termelő üzemekkel, vállalatokkal. Megállapítható, ez az együttműködési készség a gimnáziumokban nehezen alakul ki.

Igazolódott a kísérletnek az az alapvetően fontos hipotézise, hogy a fakultatív képzés a gimnáziumi általános képzés az általános műveltségi színvonal sérelme nélkül valószínűsíthető meg.

d/ Kísérletünk igazolta, hogy az orientációt érvényesítő fakultatív képzési rendszer előnyösen segíti 16-17 éves korig a tanulók képességeinek kialakulását, a korábbi családi és tanulmányi körülményekből eredő hátrányok behozását, a tanulmány- és pályaválasztási érettség kialakulását; ilymódon hozzájárul, hogy a tanulók további tanulmányainak és életpályájuknak megválasztásában az eddigiéknél kisebb szerepet játszanak külső tényezők /családi körülmények, divatok/, növekedjék a képességek szerepe. A fakultatív képzési rendszer tehát megfelelő orientációs tevékenységgel eszköze a társadalmi mobilitásnak, az iskolarendszer demokratizálódásának.

c/ Kísérletünk hozzájárult a fakultatív kiscsoportos képzés aktivizáló, a tanulók önálló tevékenységein alapuló módszereinek feltárásához és terjesztéséhez.

f/ A kísérlet abból a szempontból is figyelemreméltó, hogy meghatározta a tervünk szerint folyó fakultatív képzés személyi és anyagi feltételeit, helyiségigényeit, szervezési feltételeit /pl. órarendkészítés/. Annak ellenére, hogy a kísérlet tervezésekor messzemenően tekintettel voltunk a gimnáziumok jelenlegi feltételeire, a fakultatív képzés megvalósításához 15-20 %-kal több tanárra és több, a jelenlegi tantermeknél kisebb helyiségre, illetve más intézményekkel való kooperációra van szükség.

g/ Tapasztalatokat szereztünk nagy volumenű iskolakísérletek szervezésében. E tapasztalatokat újabb iskolakísérletünkben is jól tudjuk hasznosítani.

h/ Bebizonyosodott, hogy nagy horderejű közoktatási döntések előtt feltétlenül szükséges megalapozott, tudományos

lényű iskolakísérleteket lefolytatni s a tapasztalatok alapján dönteni.

3. A hasznosítás módja, javaslata

a/ A kísérlet folyamán szerzett tapasztalatunkat folyamatosan publikáltuk, eredményeinkről kiadványainkban tájékoztatást nyújtottunk a fakultatív képzési rendszer bevezetése előtt álló gimnáziumoknak.

b/ 1977-ben javaslatot tettünk az OM-nek a fakultatív gimnáziumi képzés bevezetését elhatározó oktatáspolitikai döntésekhez. Az OM az általunk kikísérletezett modellt kevés változtatással elfogadta, s 1979 szept. 1-én az ország összes gimnáziumában bevezette.

c/ Javasoljuk, hogy a fakultatív gimnáziumi képzéssel kapcsolatos kutatások a kísérlet befejezése után is folytatódjanak. E kutatás feladata az lenne, hogy az új képzés bevezetésével kapcsolatos tapasztalatokat rendszeresen gyűjtse és feldolgozza, hogy az egyes képzési elemek működésének optimális feltételeit vizsgálja.

A publikációk jegyzéke

1. Dr.Ágoston György-Orosz Sándor: Kísérleti terv a gimnáziumi képzés szerkezetének átalakítására. /Kutatási beszámolók, fordítások, bibliográfiák, MTA Pedagógiai Kutató Csoport, évsz. n./
2. Dr.Bánfalvi József: A fakultatív rendszerű tantárgyblokkos gimnáziumi kísérlet kezdeti szakasza Csongrád megyében. /Kutatási beszámolók, fordítások, bibliográfiák. MTA Pedagógiai Kutató Csoport, évsz. n./
3. Ágoston György-Bánfalvi József: Kísérlet a gimnáziumi képzés szerkezetének átalakítására három Csongrád megyei gimnáziumban /Pedagógiai Szemle, 1977. 2.sz. 109-121. lap/
4. A kísérleti fakultatív gimnáziumi képzés Csongrád megyei tapasztalatai c. tanulmánykötet /Szeged, 1977./ 111 lap.
 - a/ Dr.Ágoston György: A kísérleti modell
 - b/ Dr.Csiszár Imre: Az orientálás folyamata a fakultatív tantárgycsoportos képzési kísérletben
 - c/ Gottl Frigyes: A tantárgycsoportok kialakításának tapasztalatai
 - d/ Kakuszi László: A fakultatív tantárgyblokkos kísérleti oktatás eredményeinek írásbeli felméréséről
 - e/ Ribárszki György: A fakultatív tantárgyblokkos oktatás kísérlet személyi és tárgyi feltételei, szervezési kérdései
5. Dr.Csiszár Imre: Experimental cathing-up process in facultative subject group Secondary Education /Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae Sectio Paedagogica et Psychologica, 19.sz. Szeged, 1977./
6. A gimnáziumba lépő tanulók tudásszintjének mérése és a felzárkóztatás c. tanulmánykötet /Szeged, 1978./ 89. lap.

- a/ Dr.Ágoston György: A tudásszintmérés funkciója a gimnáziumi tanulmányok megkezdésekor - a mérőlapok és alkalmazásuk módja
 - b/ Szintmegállapító mérőlapok /magyar nyelv, orosz, történelem, matematika, biológia, kémia/
 - c/ Dr.Csiszár Imre: A felzárkóztatás folyamata a fakultatív képzési kísérletben
7. Dr.Csiszár Imre: A felzárkóztatás, az orientálás és a differenciálás a holnap gimnáziumában /Szegedi Nyári Egyetem, Pedagógia, Szeged, 1977. 191-215. lap/
8. A kísérleti gimnáziumi fakultatív képzés Csongrád megyei tapasztalatai c. tanulmánykötet /Szeged, 1978./ 147 lap.
- a/ Dr.Csiszár Imre: A fakultatív gimnáziumi képzés néhány általánosítható tapasztalata
 - b/ Dr.Gottl Frigyes: A makói József Attila Gimnázium kísérleti tapasztalata /1974-78/
9. A kísérleti gimnáziumi fakultatív képzés Csongrád megyei tapasztalatai c. tanulmánykötet /Szeged 1979./ 113 lap.
- a/ Dr.Farkas István: A történelem tanításának tapasztalatai a fakultatív oktatási modellben
 - b/ Tarjányi Lászlóné: Az orosz nyelv fakultatív oktatásáról
 - c/ Marosvári Sándor: Tapasztalataim a József Attila Gimnázium matematika-fizika tantárgycsoportos osztályában
 - d/ Molnár Istvánné dr.: Az alkotó aktivitás szerepe a fakultatív természettudományi képzésben
 - e/ Dr.Csiszár Imre: A fakultatív gyakorlati foglalkozások a tanárok és tanulók véleménye alapján
 - f/ Dr.Bánfalvi József: A gyakorlati képzés a gimnáziumi fakultatív oktatásban
 - g/ Pánczél János: Tapasztalataim a kísérleti fakultatív ügyintéző képzésről
10. Bánfalvi József: A fakultatív képzési kísérlet tapasztalatai az első érettségiző évfolyamok eredményeinek a tükrében /Pedagógiai Szemle, 1979. 9.sz. 818-828./

11. Meleg Csilla: A Csongrád megyei fakultatív képzési kísérletben részt vevő tanulók pályaelképzelései /Pedagógiai Szemle, 1979. 9.sz. 829-837.lap/
12. Dr.Ágoston György /társszerző/: Utmutató a gimnáziumi tanulók felzárkóztatásához /OPI, Budapest, 1979/
13. Dr.Ágoston György /társszerző/: Orientáció a gimnáziumban /OPI, Budapest, 1980./
14. A kísérleti gimnáziumi fakultatív képzés Csongrád megyei tapasztalatok c. tanulmánykötet /Szeged 1980./ 126 lap. /Tanárok és tanulók véleménye a fakultatív gimnáziumi képzési kísérletről/

A téma címe:

A GIMNÁZIUMI ÉS SZAKKÖZÉPISKOLAI KÉPZÉS ÁTALAKULÁSA EGY
EGYSÉGES KÖZÉPISKOLAI KÉPZÉSI RENDSZER FELSŐ SZAKASZÁNAK
DIFFERENCIÁLT TAGOZATAIVÁ

Témafelelős: Dr. Ágoston György

Tartalmi rész

1. A JATE Pedagógiai Tanszéke már a 60-as évek óta rendszeresen végez olyan kutatásokat, amelyek az iskolarendszer fejlesztésének és tervezésének, illetve az egyes iskolatípusok képzési szerkezetének alapproblémáit vizsgálják az iskolaügy és a társadalmi fejlődés szükségletei közötti összefüggésben. E kutatások egyik fontos következtetése: az iskolarendszer távlati fejlesztésének kulcskérdése a középiskolai /középfoku/ képzési rendszer korszerűsítése. A nemzetközi tapasztalatok szerint a középiskolai képzési reform az általánosan képző középiskola /a gimnázium/ képzési reformjával indul el, és halad az egységes, és differenciált ágazatokkal működő középiskolai rendszer megvalósítása felé, miközben maga után vonja az iskolarendszer egészének megváltoztatását. E következtetés nyomán és az 1972-es oktatásügyi párthatározat ösztönzésére dolgoztunk ki tervet a gimnáziumi képzés reformjára, és végeztük el a terv kísérleti kipróbálását 3 Csongrád megyei gimnáziumban. A kísérleti tapasztalatok jelentősen hozzájárultak ahhoz a közoktatáspolitikai döntéshez, amely az 1978-79-es tanévtől általánosan bevezette a fakultatív gimnáziumi képzési rendszert.

Már a gimnáziumi képzési terv kidolgozásakor világossá vált számunkra, hogy az egyelőre a gimnáziumot érintő 8+2+2-es iskolarendszeri struktúra /8 általános iskolai osztály + 2 közös tantervű középiskolai osztály + 2 differenciált-fakultatív képzést adó osztály/ általánosítható lesz, és a távlati magyar közoktatási rendszer szerkezeti előképének tekinthető. A kutatás logikus folyamánya volt tehát egy olyan kísérleti terv kidolgozása, amely a 8+2+2-es strukturát kiterjeszti a középiskolai és középfoku képzés egészére.

2. A differenciált képzési ágazatokat magában foglaló egységes középiskolai képzés kísérleti terve, amely - mint említettük - az egész magyar közoktatási rendszer távlati

átalakítását is célba vette, első változatban már 1975-ben elkészült. A terv elkészítését a közoktatásügy nemzetközi és hazai fejlődési tendenciáinak elmélyült tanulmányozása előzte meg. Igénybe vettük az Oktatási Minisztérium és a szaktárcák illetékes szakembereinek tanácsait is. A továbbfejlesztés során a terv kibővült az iskolarendszerű technikusképzés és a rövid szakképzés problematikájával.

A kísérleti terv maga is tudományos eredmény. Talán nem szerénytelenség megemlíteni, hogy az utóbbi években - nagy apparátussal - végzett távlati közoktatásügyi tervezés is lényegében igazolta a mi kísérleti tervünk irányvonalait.

Elkészítettük az általános iskola nyolc osztályára épülő két közös középiskolai osztály óratervét és tantervét, amelynek távlatilag az általános iskola tantervi anyagával szerves egységben egy 10 évfolyamu, minden magyar gyermek számára kötelező közös általános alapképzést kell nyújtania. Kidolgoztuk a 8+2 évfolyamu közös általános alapképzésre épülő differenciált képzési ágazatokra vonatkozó általános irányvonalakat /1. érettségit adó fakultatív rendszerű középiskolai általános képzés felső szakasza, 2. kétéves, érettségit és szakmunkásbizonyítványt, ill., középfoku szakképesítést adó szakközépiskolai képzési ágazatok, 3. érettségit nem adó, kevésbé elméletigényes szakmákra történő 1/2 - 1/2 éves felkészítés/.

Elkészítettük négy ipari szakközépiskolai képzési ágazat és az erre épülő egyéves technikusképzés óratervét és részletes tantervét. Elkészült továbbá két szakmából a rövidebb szakképzés óraterve. Az óratervek és tantervel elkészítésében az OPI munkatársai és a Fővárosi Pedagógiai Intézet Szakoktatási Csoportjának szakemberei, szakfelügyelői vettek részt.

Szivesen vállalkoztunk volna a kísérleti képzési szervezetben előremutatóbb tantervi kísérletekre is, ezt azonban korlátok közé szorították a kísérlet lehetőségei, anyagi, dologi és személyi feltételei. Ilymódon csak a hagyományos tantervekben nem szereplő új tárgyakkal készültek új tankönyvpótló jegyzetek és néhány hagyományos tárgyból tankönyv-

pótló jegyzetek és néhány hagyományos tárgyból tankönyvkiegészítő anyagok.

A kísérleti terv végleges elkészülte és a megfelelő egyéb előkészületek után az Oktatási Minisztérium 20374/1978.V. és 22478/1978.V. számú rendeleteivel engedélyezte a kísérlet megkezdését, és kijelölte a kísérleti iskolákat. A kísérlet több hónapos felkészítő munka után az 1977-80-as tanévben indult Szegeden, Budapesten és Miskolcon 5 szakközépiskola és 4 gimnázium 18 első osztályában 650 tanuló részvételével. E tanévben új kísérleti első osztályok indultak, és a terv szerint még a következő évben is indítunk kísérleti első osztályokat, hogy a folyamatos tapasztalatok alapján a kísérletben a szükséges korrekciók megvalósíthatók legyenek. A kísérlet a minisztériumi rendeletek szerint az 1985/86-os tanévben fejeződik be.

A kísérleti terv lényeges pontja az a lehetőség, hogy a kísérleti osztályokba járó tanulók a közös tantervű két középiskolai osztály elvégzése után választhatnak a már említett különböző, természetesen a kísérletbe bevont továbbtanulási lehetőségek között. Hogy a tanulók e fontos, további életutjukat sok tekintetben meghatározó választást kellő önismerettel, tanulmány- és pályaválasztási érettséggel tethessék meg, megfelelő orientációs rendszert kellett kidolgoznunk /a tanulók megismerését, felzárkóztatását, képességeik fejlesztését szolgáló eszközök és módszerek, tanulmány- és pályaismertetés/.

Kísérleti feladatunk a második osztály befejezésekor a tanulók tanulmányi eredményeinek mérése olyan "vizsgahelyzetben", amelyből következtetéseket lehet levonni egy később esetleg bevezetendő, az alapképzést lezáró vizsga lehetőségére vonatkozóan. A kísérletet engedélyező minisztériumi rendeletben erre vonatkozóan a következő áll: "Meg kell vizsgálni egy, a II. osztály sikeres befejezését követő záróvizsga megtartásának lehetőségét. E vizsgálódás eredményétől függően pótlólag ki kell dolgozni a vizsga szervezeti, formai és tartalmi megoldását, s azt a kísérlet hipotéziséhez kell csatolni."

A minisztériumi intencióknak megfelelően szaktanárokból álló munkacsoportok bevonásával kidolgoztuk a vizsgaszerű eredménymérés tartalmát /magyar irodalomból szóbeli vizsga, az alapműveltség szempontjából lényeges többi tárgyból feladatlapos írásbeli tudásszintmérés/. Ez a vizsgaszerű eredménymérés egyben rendkívül fontos információkat szolgáltat majd az első két év kísérleti képzésének eredményeiről; az óraterv és tantervek bevalásáról.

Kiépitettük a kísérleti tapasztalatok folyamatos gyűjtésének a rendszerét /minden iskola mellé a tudományos munkatársakból instruktorként állítása, évente legalább kétszer értékelő, feladatokat meghatározó összejelölés a kísérletben részt vevő iskolavezetők, tanárok, osztályfőnökök számára, a kísérleti iskolák félévenkénti összefoglaló jelentései/.

Az eddigi kísérleti tapasztalatok megengedik annak megállapítását, hogy a kísérleti hipotézisnek a képzés első szakaszára /1-2 közös középiskolai osztály/ vonatkozó elképzelései megvalósítható, a tanulók tanulmányi eredményei megfelelnek a várakozásnak. Általános alapműveltségükben a hagyományos gimnáziumi műveltségi tartalomhoz képest - annak értékeit megőrizve - minőségi többletet jelent a nagy volumenű elméleti és gyakorlati általános műszaki kultúra, a szakközépiskolákban eddig nyújtott általános képzésnek pedig jelentős gyarapodása a magasabb színvonalú társadalomtudományi, természettudományi, nyelvi /2. idegen nyelv/ képzés, a művészeti tárgyak /ének-zene, rajz-képzőművészet/ tanulása. Az eddigi tapasztalatok alapján megerősödött az a feltételezésünk, hogy erre az általános alapműveltségre építve eredményesen, a társadalmi-gazdasági elvárásoknak eleget téve valósulhat meg a két évfolyamra csökkenő középiskolai szakképzés és az ugyancsak két évfolyamu fakultatív rendszerű általános /gimnáziumi/ középiskolai képzés, továbbá egy-szerűbb szakmákban a rövidebb szakmunkásképzés.

Egyes kísérleti iskolák /főképp a gimnáziumok/ túl magasnak ítélik a heti óraszámot, amely az eddigi gimnáziumi és szakközépiskolai heti óraszámok középarányosa /heti 35-36

óra/. Vizsgálunk kell a heti óraszám csökkentésének a lehetőségét.

Rengeteg tapasztalati anyag gyűlt össze a kísérleti iskolák vezetőinek, tanárainak, a tanulóknak és a szülőknek a kísérlethez való viszonyát illetően. Kiderült, hogy a megszokott iskolatípusokhoz /gimnázium, szakközépiskola/ fűződő hagyományok, tanári, tanulói és szülői elvárások, továbbá az iskolavezetők és tanárok hagyományos gondolkodásmódja, beállítódásai, szokásai a kísérlet legerősebb befolyásoló tényezői, és a legreálisabb kísérleti feladatok megvalósításában is csak olyan mértékben várható eredmény, amilyen mértékben - felvilágosítással, folyamatos eszmecserével, az új feladatok végrehajtásának folyamatában - átalakulnak. Általában a kísérletet körülvevő hagyományos iskolarendszeri környezet visszahuzó erejével meg kell küzdenünk. Ha valamelyik kísérleti iskolában a visszahuzó tényezők bizonyos okoknál fogva koncentrálódnak, azt az iskolát ki kell iktatni a kísérletből /ez történt a budapesti Kaffka Gimnáziummal/. Kísérleti iskoláink többségében a kísérleti folyamatot kritikusan vizsgáló komoly, lelkes munka folyik, és sikerül a visszahuzó tényezők hatását ellensúlyozni.

Az orientációs tevékenység nehézségei /pl. a tanulók képességeik szerinti irányítása egyik intézményből a másikba/ is a fenti tényezőkből származnak. E nehézségek ellenére a távlatok számára értékelhető módon működik az orientáció. De éppen azért, hogy a hagyományos iskolarendszeri környezet és az egyes iskolatípusokhoz fűződő hagyományok nehézségi erejét csökkentsük, a Fővárosi Tanács Művelődési Főosztályának hathatós támogatásával kidolgoztuk egy olyan egységes középiskola kísérleti tervét, amely már nevében is egységes középiskola lenne, benne minden osztály kísérleti és a második osztály után a tanulók intézményváltoztatás nélkül választhatnának a fent megjelölt három továbbtanulási főágazat közül. Feltételezzük, hogy egy ilyen, a kísérletre teljes egészében ráállt, a kísérlet minden lényeges elemét működtető iskola reálisabban mutatja fel a kísérleti képzési rendszer távlati megvalósíthatóságának lehetőségét.

A kísérlet közvetlenül előttünk álló nagyobb feladatai: a vizsgaszzerű eredménymérés lebonyolítása és értékelése; a kísérleti második osztályok tanulmányválasztásának irányítása; a 3. évfolyamon kezdődő középiskolai szakképzés és az egyéves rövid szakképzés konkrét előkészítése /többek között 66 iv terjedelemben kell tankönyvpótló jegyzeteket előállítanunk/; az egységes kísérleti középiskola működésének részletes megtervezése; a szakközépiskolai tanulmányokra közvetlenül épülő egyéves technikusképzés létjogosultságának indoklása; legalább egy szakmunkásképző intézetben az egységes középiskolai osztályok megszervezése; terv kidolgozása, hogy a kísérlet más jellegű /agrár, egészségügyi, közgazdasági, stb./ szakképzési ágakra is kiterjedjen; az eddigi tapasztalatok tudományos igényű feldolgozása és publikálása.

A kísérlet döntő szakaszai csak ezután következnek. A következő években kell választ kapnunk, vajon kísérleti képzési rendszerünk a maga egészében vagy részleteiben megvalósítható-e, milyen feltételek megléte esetén valósítható meg, a képzési eredmények kielégítik-e hazánk távlati gazdasági-társadalmi-kulturális szükségleteit.

3. A kutatás hasznosítására vonatkozóan a kísérletet engedélyező minisztériumi rendelet egyértelmű megállapításokat tartalmaz:

"Kérem Professzor Elvtársat - mint a kísérlet felelős vezetőjét -, hogy az itt engedélyezett kísérletet - kiemelt jelentőségére való tekintettel, a pontokban megfogalmazott előírások szerint - úgy vezesse és bonyolíttassa le, hogy a távlati iskolarendszer szerkezetének és tartalmának kimunkálásához megbízható tényanyagot, felhasználható tapasztalatokat és megalapozott javaslatokat kaphassunk."

A kutatás eredményeinek hasznosításával természetesen nem várunk a kutatás teljes befejezéséig. Nyilvánvalónak tűnik pl., hogy a kísérleti iskolák az utolsó kísérleti első osztályok elindítása után /1982-83 / - amennyiben közben a kísérleti eredmények biztatóak - nem térnek többé vissza a hagyományos képzési rendszerhez, sőt újabb iskolákra /bázisiskolákra/ terjed ki az új képzési rendszer.

A kísérlet számos olyan részeredménye születik meg a kísérlet befejezése előtt, amely a nem kísérleti iskolákban is hasznosítható. Az iskolakísérletek kutatásmetodikájára vonatkozó tapasztalatainkat is jól fel tudják majd használni más iskolakísérleteket tervező, irányító kutatók, és ezzel számos nehézséget, amellyel mi a kísérlet megkezdésekor nem számolhattunk, eleve ki tudnak küszöbölni.

A publikációk jegyzéke

- Ágoston György: Kísérleti terv a gimnáziumi és szakközépiskolai képzés átalakítására egységes középiskolai képzés differenciált ágazataivá. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae Sectio. Paedagogica et Psychologica. 20.sz. Szeged, 1978
- József Attila Tudományegyetem Pedagógiai Tanszék: A távlati iskolarendszerrel kapcsolatos szakközépiskolai-gimnáziumi kísérlet nevelési és oktatási terve. Szeged, 1979
- József Attila Tudományegyetem Pedagógiai Tanszék: Finommechanikai és műszeripari szakközépiskola oktatási és nevelési terve. Kísérleti tanterv. Szeged, 1979
- József Attila Tudományegyetem Pedagógiai Tanszék: Villamosipari szakközépiskola erősáramu illetve gyengeáramu ágazat oktatási és nevelési terve. Kísérleti tanterv. Szeged, 1979
- Ágoston György: Egységesül a középfokú oktatás. Köznevelés, 1981. 8.sz. 3-5.p.

A téma címe:

AZ ELSAJÁTÍTÁS IRÁNYÍTÓ ÉRTÉKELÉSE

Témafelelős: Dr.Nagy József

Tartalmi rész

1. A JATE Pedagógiai Tanszékén a hatvanas évek közepétől folynak kiterjedt kutatások az oktatás hatékonyságának jobb megismerése és a pedagógiai értékelés módszereinek fejlesztése végett. E munkák fokozatosan vezettek ahhoz a lehetőséghez, hogy a pedagógiai értékelést az irányítás feltételeként és eszközként kezeljük, hogy azokat a lehetőségeket keressük, amelyek közvetlenül hozzájárulhatnak az oktatás hatékonyságának növeléséhez. Ezek a fejlemények egybeesnek a nemzetközi fejlődési trendekkel, az olyan irányokkal pl., mint ami a "criterion oriented" vagy a "formative" értékelés fogalmaiban tükröződik; illetőleg azokkal a törekvésekkel, amelyek a klasszikus standardizált tesztek merev kereteit, kötött tartalmát feladatbankká oldják. A feladatbank lefedi a mérendő tulajdonság teljes strukturáját, a tartalom egészét. Mivel pedig az egyes feladatokat önálló egységként is kezeli, mód van a tantervi változásokhoz, a helyi szükségletekhez folyamatosan alkalmazkodni; eleve megoldott probléma a "rátanulás" veszélye.

Mindezek a fejlemények lehetővé tették, hogy a hetvenes évek közepén hozzáfogjunk az irányító értékelés hazai körülmények között alkalmazható módszereinek és feltételeinek a kutatásához. Két területet emeltünk ki: a témánként haladó tanulás irányításának segítését és a sokéves fejlődés eredményeként létrejövő készségek, jártasságok és képességek kialakításának irányíthatóvá tételét.

Az előbbit témakompenzációs oktatásnak vagy megtanítási stratégiának nevezzük. Ennek az a lényege, hogy adott témához /kb. 6-15 tanórás egységekhez/ témányitó és témazáró feladatbankot dolgozunk ki és adunk a pedagógus, a tanuló kezébe /legegyszerűbb kivitelezés két kis füzet, amiben sorszámmal ellátva szerepelnek a feladatok, a kijelölt sorszámú feladatokat a tanulók üres lapon vagy erre alkalmas irkában

oldják meg/. A feladatbankokhoz ugynevezett segitők tartoznak, amelyek alapján a tanuló utánanézhethet a feladatban felmerülő problémáknak a sikeres megoldás érdekében, amikor a kompenzálás időszakában a feladatbank gyakorló, tanulásirányító eszközként működik. A témányitó feladatbank a témafeldolgozásának előfeltételeire vonatkozó feladatokat tartalmaz. A téma feldolgozása rövid /10-20 perc/ tájékozással kezdődik. Mindenki megold a feladatbankból néhány /megadott sorszámú/ feladatot. Ennek alapján gyorsan eldönthető, hogy ki ismeri kellően a téma feldolgozásának előfeltételeit, kinek van szüksége előkompenzálásra. Az előkompenzálást egyéni, páros, csoportos munkával végzik a tanulók a pedagógus és a kellő előismeretekkel rendelkező tanulók segítségével a feladatbank feladatainak a megoldása által. Házi feladatot is a feladatbankból kapnak. Ezt követi a téma feldolgozása, ami a szokásoknak megfelelően folyik /a külföldi törekvésekben maga a témafeldolgozás kompenzativ jellegű, ez azonban a mi szervezeti kereteinkbe, szokásainkba ma még nehezen lenne beilleszthető, ezért dolgoztunk ki olyan változatot, amely megának a témának a feldolgozását nem érinti/. A téma feldolgozása után a témazáró feladatbank segítségével megállapíthatjuk, hogy ki teljesítette a megtanulási kritériumot. /Ez a téma nehézségi fokától függően 65-75 százalékpontos teljesítmény./ Akik teljesítették, gazdagító, tudáselmélyítő feladatokat kapnak, a többiek pedig a feladatbank feladataival elvégzik az utókompenzálást, ami egy-három tanórán és a hozzácsatlakozó otthoni munkával valósul meg.

A kísérletek szerint általában 10 százalékpont körüli teljesítménynövekedésre lehet számolni és a relatív szórás a szokásos 30 % körüli, fölötti értékről 20 % körülire csökken. Vagyis lényegesen megnövekszik a jeles, a jó és az erős közepes teljesítmények aránya, és lecsökken az elégtelen, a kettős és a gyöngye hármások aránya. Az elő- és utókompenzálásra fordított idő egyetlen kísérlet szerint sem okozott időzavart. A jó előkészítés, a téma alaposabb elsajátítása, ami a következő témákat is segíti, lehetővé teszi, hogy a téma feldolgozása valamivel rövidebb idő alatt sikeresen meg-

oldható legyen.

Az alapvető készségek, jártasságok és képességek témáktól független fejlődésének a tudatos, longitudinális program szerinti fejlesztése csak akkor válik lehetővé, ha alkalmas értékelő eszközöket dolgozunk ki, amelyekkel megadható az adott készség, jártasság, képesség teljes kialakulásának, kifogástalan működésének a kritériuma. Ennek alapján meg kell keresni azt az életkort, amikor az adott készség, jártasság, képesség elsajátítása megkezdődik, ezt nyomon kell követni addig az életkorig, amikor már mindenki /a korosztály több, mint 90-95 %-a/ tudja. A hetvenes években több tucat ilyen tesztet dolgoztunk ki, és végeztük el a fejlődési görbe föltárását az alapvető készségek és jártasságok körében. A hetvenes évek közepén hozzáfogtunk eddigi legnagyobb vállalkozásunkhoz: az ugynevezett művelési képességek rendszerének a föltárásához /60 körüli ilyen képességet találtunk/, a tesztek elkészítéséhez és a fejlődési folyamatok feltérképezéséhez. E munka eddigi eredményei jelenleg számítógépen vannak.

Ezzel párhuzamosan megkezdjük a fejlődés tudatos irányításának kísérleteit a korábban kidolgozott kritériumok, értékelő eszközök és megismert fejlődési görbék alapján az elmaradó öt éves gyermekek körében iskolaelőkészítő kompenzálás címén.

A nyolcvanas évek feladata lesz, hogy a művelési képességek fejlődésének tudatos irányítási lehetőségeit, módszereit és eszközeit kutatás, kísérlet tárgyává tegyük az eddig feltárt ismeretek birtokában.

2. Kialakultak a témakompensációs oktatás /a megtanítási stratégia/ módszerei, a szükséges eszközök /feladatbankok, segítő/ kidolgozásának a technológiai. Ezek birtokában bármely tantárgy bármely témájához elkészíthetők a szükséges eszközök, azok a pedagógusok-tanulók rendelkezésére bocsájtathatók, segítségükkel a témakompensációs oktatás megvalósítható. Kémiából /7. osztály/ és élővilágból /8. osztály/ az egész éves tananyaghoz kísérletileg kipróbált eszközök állnak rendelkezésre. Továbbá tucatnyi témához a legkülönbözőbb is-

kolatipusok, tantárgyak és évfolyamok köréből.

Elkészültek a mintegy 60 műveleti képesség fejlettségi kritériumai, az értékelés eszközei, megtörtént a fejlődési folyamatok feltérképezése. E munka birtokában megkezdődhet ezeknek a képességeknek a tudatosan irányított kísérleti fejlesztése.

Sikeresen befejeződtek az iskolaelőkészítő kompenzálás szervezeti megoldását, a program, módszerek kidolgozását szolgáló kísérletek.

3. Javasoljuk, hogy a témakompenzálás eredményeit, módszereit ismertető kötet /A megtanítás stratégiája, Tankönyvkiadó/ minél előbb jelenjen meg. Ez képezze alapját egy széleskörű továbbképzésnek. A kellő meggyőződések és ismeretek birtokában minél több témához készüljenek el a megtanítási stratégia eszközei, minél szélesebb körben terjesszük el a témakompenzációs oktatást.

Hasonlóképpen javasoljuk az Iskolaelőkészítő kompenzálás című könyv /Tankönyvkiadó/ mielőbbi megjelenését, széleskörű továbbképzés megvalósítását, és a nyolcvanas évek közepéig az iskolaelőkészítő kompenzálás elterjesztését.

A műveleti képességekkel kapcsolatban javasoljuk az első szakasz eredményeit feldolgozó kötet publikálását és a képességfejlesztő kutatások, kísérletek megkezdését.

A publikációk jegyzéke

- Nagy József: Az oktatás stratégiái. Köznevelés, 1976. 17.sz. 11-12.p.
- Nagy József: PREFER, Preventiv fejlettségvizsgáló rendszer 5-6 éves gyermekek iskolakészültségének mérésére MTA Pedagógiai Kutató Csoport, Budapest, 1976. 62.p.
- Nagy József-Csáki Imre: Alsó tagozatos szöveges feladatbank Acta Paed. Series Spec. Standardizált készségmérő tesztek, Szeged, 1976. 194 p.
- Nagy József: A pedagógiai értékelés funkciózavarai. Köznevelés, 1977. 33.sz. 9-11.p.
- Csapó Benő: A kombinatív képesség és értékelésének feltételei. Series Specifica Paedagogica, Szeged, 1977. 125 p.
- Nagy József: Themakompensations Unterricht. Szeged, 1977. 88. p. Soksz. In: Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Sectio pedagogica et psychologica 19.
- Csapó Benő-Dobó Géza-Kunsági Elemér-Nagy József-Orosz Sándor-Vida Mihályné: A tanulók irányító értékelése feladatbankokkal. JATE Acta Paedagogica, 1977. 88 p.
- Csapó Benő: A mastery learning fogalma. Magyar Pedagógia, 1978. 1.sz. 60-73.p.
- Nagy József: 5-6 éves gyermekeink iskolakészültsége. Akadémiai Kiadó, 1980. 343 p.
- Nagy József./szerk./ A megtanítás stratégiája. Tankönyvkiadó /Kiadás alatt/
- Nagy József /szerk./, Csertő Aranka-Ecsédi András-Nagy József-Pappi József: Iskolaelőkészítő kompenzálás, Tankönyvkiadó /Kiadás alatt/